

OSTAĆ (134) *vb pf*

-s-, -f- (132), -ss- (1), -fz- (1).

o oraz a jasne.

inf ostać (32). ◇ *fut* 1 sg ostanę (1). ◇ 2 sg ostaniesz (5). ◇ 3 sg ostanie (26). ◇ 3 pl ostaną (6). ◇ *praet* 1 sg m -em ostął (2). *f* -m ostała (1), ja ostała (1); -m ostała : ja ostała *PatKaz II* (1:1). ◇ 2 sg *f* -ś ostała (1). ◇ 3 sg m ostął (11). *f* ostała (14). *n* ostało (8). ◇ 3 pl m *pers* ostali (2). *subst* ostały (2). ◇ *plusq* 3 sg m był ostął (1). ◇ *imp* 2 sg ost(a)ń (1). ◇ *con* 1 sg m bych ostął (2). ◇ 3 sg m by ostął (5). *f* by ostała (3). *n* by ostało (3). ◇ *con praet* 3 sg m by był ostął (1). *f* ostałaby była (1). ◇ *part praet act* ostawszy (5).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVII(XVIII) w.

1. Nie opuścić, nie zmienić jakiegoś miejsca pobytu, pozostać; *consistere, persedere, subsidere Cn* (30) : Ządayąncz wyedluk tegofz mandatu intromyłyzy wdobra przilefzających iak j.m. ofzthalo natho j.m. nyedopufczyela *ZapKościar* 1588/82v.

ostać przy czym (1): *Tham ony łamy ofobamy łwymy wolny bendą od eziągnienia na woinę alye miałto łiebie ynłfe wyprawiać maią A łamy przy kołczieliech ofstaną dlia wypelnienia vrzendu kaplanłkiego. ConPiotr* 30v.

ostać gdzie [*w tym: w czym* (8), *na czym* (7), „*tam(o)*” (3), „*tu*” (2), *nad kim* (1), „*gdzież*” (1)] (25): *BierEz* H2v, H3v, K2; tak iją [*Syn Boży*] tzały ij zupełny z bogiem otcem wniebie oftał ij w żywocie panieⁿłkim zupełnie przebywał. *OpecŻyw* 9; O rodzicielko moia nāmileyłfł/ prołfę ij chcę racz oftatz na miełtzu moijm/ dlą zwolenikow moijch połileniá ij téz nauczeniá *OpecŻyw* 173v; Ale on młodzienietz oftawłzy na gołpoddzie v Dozwoły/ iął łobie rozmyłlatz *ForCnR* B2v; *PatKaz III* 112; *LibLeg* 10/67v, 10/115; á ty ktorzy oniem máło wiedzą oftáną ná ofchłtych miełcach/ ná wielkich niedofátłkoch łwoich. *RejPs* 97v; á on gdy łam chce włłedy łie náywłokofć podniełie á tám oftanie gdzie mu łie podoba *RejPs* 168; a pan łakub ma osstacz do tych piączy lath na łllowskiem ymienyv awsakosz them czassem ma pan allexy spanem Castallanem do tego panu łakubowi pomagacz *ZapWar* 1548 nr 2668; *RejKup* c5v, r2v; *Diar* 27; Gdy oćiec vmrze/ tedy łynowie iego łiołtry łwe choćby też były inłzych mátek máią połáżyć/ a łami w oiczyźnie oftác *UstPraw* B4, F2v; *BielKron* 159; *Mqcz* 33c; *SienLek* 184v; Iż dla tego Duch s. oftął nádemną/ á ná to pomázał mie/ ábych vbogim á proftaczkom opowiadał táiemnice krolełtwá łwego *RejPos* 293. *Cf* »doma ostać«, »ostać na noc«.

Przysłowie: *Canis asuetus corrigio, Proverb. fere idem significans, Kto łie náłoży dworfłkiey polewki trudno mu yei zołtać/ przydzye mu ná dyłlie oftác. Mqcz* 33c.

Zwroty: »doma ostać« (3): *BierEz* C4v; Synowie Ziemiánłczy ktorzy panu łłufzą niebenda nicz oyczow łwoich od woyny załtępować, yełly oyczowie łami na woynę benda mocz yechać. Alie chczeli oćieć doma oftác, łyna ma do domu wziączy a zdomu go na woynę wyprawicz. *ConPiotr* 32v; *UstPraw* D3.

»ostać [*gdzie*] na noc« (1): przifła do Schuchegolyálfu do Macieya pyathka wyeczor nyewyáltha yedna y oftawłchi thamo na Nocz łpala wdomv a on włtodolye *LibMal* 1544/93v.

»na wieki [*z kim*] ostać« (1): przykázanié moię chowáycie/ a iá będą prołitz oytta mego/ ijeże ijnęgo pocięłfyciela dá wám ducha práwdy/ aby nawieki s wami oftál *OpecŻyw* 96.

Szereg: »posieść i ostać« (1): [król gocki] Ciągnął do Hiłzpániey opuściwłszy Włochy/ ábowiem tám Alrychus záiechał z ludem íwym poliadaiąc Hiłzpánią/ gdzie tám wiele narodu Gotłkiego poliádło y oštáło y łą do dzifiefzszego czáfu *BielKron* 159.

a. Nie wrócić skądś, zginąć (2) :

ostać z kim (1): Támo [na brzegu] fie ieliotr obeźrzał/ Martwego delfiną vźrzał: Y rzekł iż mu vmrzeć nie žal/ Iż ze mną nieprzyiaćiel oštał. *BierEz* K2v.

ostać gdzie (1): Owa przyźedł czas woienny/ Wsiadłszy ná koń iunak zbrojny: Miedzy nieprzyiaćiele wyiał/ W ktorey bitwie koń tám oštał *BierEz* L2v.

2. Zostać kimś, czymś, stać się jakimś (36) : Alexander deales ktory yłz przeczyw yey począczu czyłthemu kazal roznyemokłszy íyą zamarthwe tego dnya/ oštał *PatKaz I* 11v.

ostać kim (20): Przeto tobie fluzý korona krolewłká nad wflýtko ítworzenié/ aby nie tylko ziemłki/ ale ij niebiesłki ciebie fie bál záłtęp/ ktorás nad wflýtkiém krolową oštala. *OpecŻyw* 183v; bo marya dzyedzyczką wniebye oštala yłz íyą bez grzechu począła *PatKaz I* 9v; y dal yey [Maryi] oczyecz nyebyelky na fluzbą uyeczną przy yey przenayczyłthfzem począczyu anyoly íerafynłzkyego koru, y oth tychmyalth oštala panyą y rokazyczyelką anyelłką *PatKaz II* 77v; ta myla paⁿna gdy íyą począła wzyuoczye flzwyątey anny ktoralż ołzwyeczyla wflzytek flzwyath yłz ona myala temu oštacz mathką ktory íthworzył floncze y myefyącz y wflzytko ítworzenye *PatKaz II* 82v, 70, 73v [2 r.], 76v; [Abel] przenyefyon do rayu aby flzwyadeczthwo przed antycriftem o yezufye uydał a mączennykyem dla yego oštał *PatKaz III* 100, 129, 140; gdzie dołchedl snowv oyczisni swey a panowie wflitczy zymie moldawłkyey kv mnye flye łą sklonyly zaczo bacz czefcz a chwala bogv mylemv yzem zaflye ołthal panem zyemy they ktoreyem y przedthim panował *LibLeg* 10/62v; Thák kto chce dobrem łáćinnikyem oštáć/ do Kolegium álbo do flzkoły ma fie wezbráć. *GliczKsiąż* L2; thrudno odpowyedź yáką wynálesć á wyczerpnáč/ thák żeby álbo lepyey było káplánem oštáć/ albo zgániwłłsy then ítan ná ozenyeny fie myeć y w ono wfltápic. *GliczKsiąż* O4, K2, M6v, O4v, O7v. Cf »sierotą ostać«.

ostać czym (4): Oth uyekow ta panna uybrana wbołtwe [!] yłz ona myala oštacz flchouanyem y przebytkyem bołtwa y ona myala porodzych flyna oczcza boga *PatKaz II* 79v, 73. Cf »czym godnym ostać«.

ostać jakim (9): Ale gdy nie miałá co dáć [owca]/ Muśiálá flwą wełnę przedáć/ Ktore pieniądze pfu dáłá/ Ná žimę gołá oštálá. *BierEz* M2v, N4v, O4v; á rowno gi z ziemią zniłłczyli/ y ítały fie flkrocone dni mlodolći ich/ á zewłłąd wfltydem niemálem ogárnione oštána. *RejPs* 133v, 101v; Íłch oštawłchi Brzemyenna zIacubem myelczarzem [...] ze czwarthku na pyąthek therasz przemináli chłopcza o flzyodmey godzinye vrodziwłchi *LibMal* 1548/138v; iż nyemáły czas potrebá aby flná przy náuczycielu zádzyerzeli/ nye rok nye dwá/ ále czas yáki álbo wyek nyemáły/ dla tego aby mogł w náuce byegłem oštáć. *GliczKsiąż* N, L4v; Pokić fię dobrze wiedzie moc przyiaćioł będzie/ Lec iezli fię pochyniełz łam oštániełz wflzędzie. *CzahTr* H4v.

Przysłowie: [żaden kupiec] nye da dármo/ yedno zá pyenyądze/ według onego rymowánya/ Chcefz krámárzem oštáć/ Małz kupcowi nádkác. *GliczKsiąż* M6v.

Zwroty: »czem godnem ostać« (2): Możeć fie tu nyebać yelliby ínadź chcyal aby fln yego czem godnem oštał/ ták z żoną może oštáć yáko y przez żony *GliczKsiąż* P4.

»sierotą ostać« (1): Oto ptałzkouye ufełę fyą łplodu łwego a ya nyepłodna włmątku ołtala, y pana mego łtradayącza y łyerotam ołtala *PatKaz II* 63v.

»winien ostać« [szyk zmienny] (3): [Xant] Ezopowi rzecz polęcił: Aby ią tåko łpråwował/ łåkoby winien nie ołtał. *BierEz C4*; *RejKup y4*; Dawano im teŹ winę o brånie nåd włtåwę podatkwów y dårów: gdzie ięlli ołtåli winni/ tedy ie z Źiemie wywoływano [nam et repetundarum accusabantur et in exilium agebantur]/ y inłzemi obycŹåymi karano. *ModrzBaz* 43.

3. Być nadal w jakimś połoŹeniu, stanie; utrzymać się, wytrwać; consistere, obtinere, sistere Cn (29): A kto by niniejszej uchwały [...] nie wypełnił [...] tak w restauracyjej kołciołow [...], jako teŹ i zachowania w całosci tych, ktore hactenus in veteri cultu ostały *Diar* 53.

ostać kim (2): a wedlug twę woleę/ ona Źådå czyłtå dziewitŹå nawieki ołtatz/ bo przez iey dziewitŹtwo/ anięllkię ijmię będzie naprawiono. *OpecŹyw* 6, 6v.

ostać pod kim [= przy kim] (1): tedy tåki ozdrowiawłzy ma przyłiåc ze cztermi dobrmi łłåchćicy/ [...] å ięlliby nieprzyłiågl/ tedy ono imienie pod onym ołtånie cołmy mu ie dåli. *UstPraw* D3.

ostać na czym (3): *BierRozm* 26; A wołę ia z łwoiå cznotå w więzieniu łie troskać A nizli ty z łwå niecznotå na łwobodzie ostać. *RejJóz* H7v; tedy ci mãiå ołtåć nå łådŹiech Tribunålłkich/ ktorych więłtŹa częłć łłłåchty nå Sęymiku obierze *SarnStat* 868.

ostać po kim (1): A ięlli by teŹ ćiktorzy Źå iego łpråwå poniem ołtånå chćieli iåko ołłtepić rołkåŹania iego/ å takieŹ zgwåłcić włtåwy moie å nieczynić dołyc nåukam moiem. Będe ie kårał łåłkåwie/ å iåko biczem będe gromił wyłłtepkki ich *RejPs* 132v.

ostać przy czym (6): Ale iå bych rådłłey ołtał przy łpråwiedliwołci å łniå zåwŹdy mãił towarŹyłtwo niŹ ze włłemi bogåctwy *RejPs* 23; *RejKup* r8v; Wdowå po męŹu przy czym ma ołtåć. *UstPraw* B2v; Gdy ieden drugiego dårue czym nå woynie/ tedy teŹ by obå vmårli/ tedy iednåk on dar ołtånie przy onym co mu dano/ by teŹ nå to dobrze Przywileiu nie mãił. *UstPraw* G4v; tedy onå rzekå ma być granicå/ kt horey [!] mãiå obiedwie wsi wŹywać iåko rzeki grånicznejey/ å on doł rzeki łtårey ma ołtåć przy dŹyedzinie przyłegłey ze włzytkiem pråwem *UstPraw* Iv, B2v.

ostać w czym (10): Biedå mnie nęđzney łieroćie/ Ołtawłzy w tåkim kłopocie. *BierEz* O2v; bo tey prziklade^m/ mnogo dziewitŹ ołtanie w czyłtołci *OpecŹyw* 4; daię iey ijmię porodŹicielka/ włłakoŹ ołtanie w tzałołłtŹij iey czyłtota dziewicŹå. *OpecŹyw* 7; czyålo mouyå panny maryey zyadama wŹyåłthe makul adamouego grzechu na fyå nyeprzyyålo {ale w czyłtołzczy ołtålo} *PatKaz I* 11, 2; Oto ptałzkouye ufełę fyå łplodu łwego a ya nyepłodna włmątku ołtala *PatKaz II* 63v; Y dåłem to znåć włłem/ ktorzy w łwem łłåleńłtwie iuŹ ołtåli/ åby łie obaczåli wćzås å nie podnołili myłłi łwych przeciw bogu *RejPs* 110v; Gdy måŹ vmrze Źenie/ tedy Źonå w wienie ołtånie/ å przy łpręćie domowym/ tåk łrebrze/ Źłocie/ y pieniådzåch/ po ktorey łmierci nå iey dŹyeci łpada. *UstPraw* B2v. Cf »w swojej opiniji ostać«, »nie ostać w łowie«.

ostać jak (2): Aby zewłłtydem nieołtåłå omyłna powiełć moiå przed niemi *RejPs* 178v; *CzahTr* E4v.

W charakterystycznych połåczeniach: w całosci ostać, w czci, w czystosci (2), przy dŹyedzinie, dziewicå (2), w kłopocie, w królełtwie, w smęłku, przy sprawiedliwołci, w szaleńłtwie, ze włłtydem.

Zwroty: »w swojej opiniji ostać« = *wytrwać przy swym zdaniu, mniemaniu (1):* A jeśliby [kapłan] w swojej opiniji ostać chciał, będzie miał wolną apelacją do Księdza Arcybiskupa JM pod tymże ubezpieczeniem. *Diar* 52.

»nie ostać w słowie« = *nie poprzestać na słowach (1):* Niewiedzą naćwiczeńszy tego Doktorowie/ Co my/ iedno mię słuchay/ nie ośtąnęć w słowie. *GosłCast* 37.

»wiecznie, na wieki ostać« [szyk zmienny] (2: 1): *OpecŻyw* 6; Item Czo ssye thycze okolo Ruchomego myedzy braczyą tho yesth vyslugy Gotharthovey y Pawlowey thak ssye vgodzily przeciwko temu yz tha vysluga przy braczyey ostała viecznye y na pothym osthwa [!] *ZapWar* 1550 nr 2666; *Diar* 92.

»na zadzie ostać« (1): s kąd pánowye rzemieśnicy fwą fántazyą ná zádzye mogą ośtác/ á fwym mnimánim nye wylatác áni wyprzedzac *GliczKsiqż* H3.

Szeregi: »nie ostać ani być« (1): yłz nyeośtal wnyey [Maryi] any byl [grzech pierworodny] yedno yłz znaczn było yłz {mogł} bycz by nyeprzyłzła była {bołza} lałka *PatKaz* III 96v.

»trwać albo ostać« (1): Z Krola JM urzędu nie może być nigdy sprawiedliwości czynienie złożono, bo to jest mere officium regium, a też tego ludzie nikomu nie zwierzą aby to już miało być pro lege i byłoby z ubliżeniem autoritatis regiae, gdzieby to długo trwać albo wiecznie ostać miało *Diar* 92.

4. *Nie być zniszczonym, ocaleć, przetrwać (15) :* *PatKaz* III 123; Awielką czelść otrzymałz gdy zborzyłz sprzeciwniki twoie á ośtatek tych spráwiedliwych/ ktorzy ośtána/ dni święte twoie będą zwielką poczćiwolnością obchodzić. *RejPs* 111v; *SienLek* 104.

Frazy: »żadna pamiątka (a. pamięć) nie ostała« = *non est memoria PolAnt* (2): Stałem sie był łázdemu [!] niepotrzebny iákoby on wzięmię zágrzebiony/ ktorego iuż żadna pámięć nieośtála/ á iákoby gárnek rospádł/ który sie iuż wniwecz przygodzić niemoże. *RejPs* 44v; *BudBib Eccli* 44/9.

»znak(u) [czego] nie ostanie« (2): Bowiem nagle záginie złoćiwy ták iż y znak nieośtanie onych dziwow pychy iego/ á pokorny poładwłszy ziemię vżywa pokoiu który iemu wielkie rołkołsy przyniełie. *RejPs* 55, 30.

Zwrot: »żyw ostać« = *vivere PolAnt* (8): Złęknąwłszy sie ták zemdlála/ Iż ledwie żywá ośtála. *BierEz* H3v; A ták wżego státku stradał/ Sam zránion ledwie żyw ośtał. *BierEz* P2, H4, M3v, Pv; *PatKaz* I 2v; á tylko ten ma żyw ośtác ná ktorego Krol ściągnie łwe łceptrum złote *BibRadz Esth* 4/11; *BudBib Esth* 4/11.

5. *Stać się resztą, pozostałością czegoś (20) :* Włzyłcy to ludzie widáią/ Iż muchy w winie pływáią. A gdy zimá ná cię przyydzie/ Náđ cię nędznieyłszy nie będzie: Gdzież będzie twoie bucenie/ Gdy cię iedno cięń ośtátne [!]. *BierEz* N3v; Iełtli czo ośtanie złotich mnief niż dzielnik tedy ie obroć na grołze przez to ile niełie złoty á rozłóżywłszy zafię dziel przez dzielnika á w kocencie przyđą grołze *KłosAlg* E4v, D3v [2 r.], D4 [4 r.], F; A ziemiáńłcy łynowie ktorych by oćiec w dobrym imieniu odumárl dżiewkam połágu nienaznáczywłszy/ tedy máią dáć łiołtram połágu 40 grzywien/ A iefli by máłie imienie ośtáło/ tedy wedle imienia ma być połag *UstPraw* B3v, E3v; Weźmi máłkowic iefłcze nieźrzálych/ warz ié wwodźie dżdżowey/ wgárncu w nowym ták długo aż dwie częłści wywréią/ á iedná ośtátne *SienLek* 121v, 15v, 40v, 64v, 76v, 94v, 122.

ostać u kogo (1): Ithełch czo łzye tknye o pana Iordana bo my łzyła vnyego ofthalo. Athak wałchey Kro. mczi prołlyem nyechbi łzye nam zaplaczyło *LibLeg* 156.

ostać po kim (1): Gdy kmiotek vmrze bez płodu á oftanie po niem puścizná/ tedy z tey puścizny ma być kielich śprawion zá pułtory grzywny/ á oftatek przyiaćiołom. *UstPraw* F3.

6. Odejść, odstąpić od czegoś, zerwać z czymś; porzucić kogoś (3) :

[*ostać kogo*: *HistOtton* 101; iuż fie Krol wezbrał: przeto też żaden Pan Krolá oftác niechćiał *HistFort* Hv.]

ostać czego (3): *OpecŻyw* 150v; [*Daryjusz list do Aleksandra w te słowa posłał*:] będąc lotr krolem fie czyniłz. przetoż radzęc oftan łwey niemądrolci, bos dziecię, żadneies czci niegodny, aniż fie mnie rownać możelz *BielŻyw* 151; Ale y tak ya niechcze sye rođzielycz od Chrzesczyanłstwa do moyego Ziwota bo my yełt barzo zal oftacz Chrzesczyanłstwa *LibLeg* 11/57.

[*ostać od czego*: O okrutny Judassu oth twego vmysłu przeklanthego nyechezes ostacz, wydzancz dobrocz natthem mystrzu. *SprChęd* 24.]

W przeciwstawieniu: »ostać ... być [z czym]« (1): Pán Iezus głowę śwą niéiako podniołł wzgorę [...] ij wypułcil dułłę śwą náfwięłłsłá/ tak ijż dułłá s ciałem fie rozdzieliłá/ Ale bołtwo nieofłalo/ anij dułłe anij ciałá/ ale z obiema bylo. *OpecŻyw* 150v.

7. Ustać, zmęczyć się (1) : A gdy wnidzielz w ogrod/ wnetki fie Lew rzući na ćię/ á ty znim mężnie boiuy. A gdyż oftaniełz/ [*cum lassus fuerit* [!]; A gdy vłtaniełz *HistRzym* 1543/103v]/ tedy odehyđz od niego *HistRzym* 103v.

Synonimy: **1.a.** zginąć; **3.** wytrwać; **4.** przetrwać; **6.** odbiec, odbieżeć, odejć, odstąpić, oduciec, opuścić; **7.** omdleć, osłabieć, ustać.

Formacje współrdzenne cf 1. STAĆ.

Cf **OSTAŁY**, **OSTANIE**